

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

negatieve valentie, veerkracht. Uit de samenwerking met andere wetenschappen kunnen op dit terrein vruchtbare inzichten groeien: ontwikkelingspsychopathologie, neurowetenschappen, genetica.

- We dienen meer initiatieven te ontwikkelen in samenspraak met andere therapierichtingen: integratie en interdisciplinaire dialoog zijn kerngedachten in dit boek.

Bij het werk

Bespreking van

Christophe Dejours (red.) (2015). *Psychopathology of work — Clinical observations*. Londen: Karnac Books. ISBN 978 1 78220 180 9, 102 pp., £ 15,75

RONNY VANDERMEEREN

In de reeks Psychoanalytic Ideas and Applications van de International Psychoanalytic Association verscheen deze in oorsprong Franstalige bundeling van teksten rond patiënten die lijden aan hun relatie met hun werk. Het boek wil geen inleiding zijn voor een psychopathologie van het werk. Daarvoor verwijst Dejours naar andere auteurs. Dejours wil zich richten op de verschillende thema's die zich aandienen in de spreekkamer of in een ziekenhuis wanneer iemand zich aanmeldt met als voornaamste klacht zijn werk niet meer aan te kunnen. De vraag kan dan gesteld worden of het niet gaat om een psychische klacht die verhuld zit achter een klacht rond het werk. Maar ook het omgekeerde kan namelijk dat iemand duidelijk lijdt aan een psychopathologische decompensatie maar dat niemand de rol van het werk in de crisis kan onderkennen. Zonder een minimum aan kennis en ervaring met betrekking tot werk, kunnen we de etiologische bal soms helemaal mis slaan en daardoor een foute beslissin-

gen nemen in de behandelaanpak die mogelijk het lijden van de patiënt nog verergeren of verlengen.

De rol van de relatie met werk in psychische stoornissen is belangrijker dan meestal wordt aangenomen. Dejours stelt zonder meer dat de relatie met werk altijd in het geding is, zowel in de opbouw van mentale gezondheid als in het ontstaan van ziekte. De relatie met werk is nooit neutraal wanneer het gaat om geestelijke gezondheid. Maar het is daarbij niet eenvoudig om het onderscheid te kunnen maken tussen wat van het werk komt en wat van de persoonlijke sfeer in de etiologie van een decompensatie. Wanneer de relatie met werk pathogeen wordt, heeft dit dikwijls ernstige gevolgen voor de privésfeer in de vorm van affectieve conflicten. Door een decompensatie toe te schrijven aan conflicten in de privésfeer maken we misschien een analytische fout door gevolgen als oorzaken te zien. Wat betreft psychisch functioneren is het maken van een onderscheid tussen binnen en buiten het werk irrelevant. Daarom dient de psychopathologie van het werk niet voorbehouden te zijn aan arbeidspsychologen of geneesheren, maar deel uit te maken van het instrumentarium van ieder clinicus in het veld van psychische problemen. In zes hoofdstukken worden evenveel klinische observaties voorgesteld als illustraties van hoe werk op zichzelf een diepe weerslag kan hebben op het psychisch functioneren. Dejours wil daarmee ook aantonen dat het maken van een onderscheid tussen wat tot het werk behoort en wat daar buiten valt, kunstmatig is en zelfs irrelevant vanuit het standpunt van het psychisch functioneren. Variërend van een acute somatische decompensatie, over achtervolgingswanen, geheugenstoornissen en seksuele problemen tot suïcidale gedachtegang tonen de verschillende auteurs in hun casusbeschrijvingen hoe men twee types van causaliteit kan aantreffen die onderscheidend en zelfs tegengesteld kunnen zijn. Decompensatie op het werk kan op twee manieren worden beschreven. Een weg loopt langs de analyse

van de processen die gericht zijn op het herwinnen of behouden van een goede gezondheid. Maar deze focus op defensieve strategieën die worden aangewend om met de pathogene druk van een werkorganisatie om te gaan laat ook dingen onverklaard. Biologische en psychopathologische processen ten gevolge van een decompensatie kunnen namelijk ook worden beschreven vanuit medische data en infantiele karaktertrekken van de persoon. Voor Dejours gaat het bij deze contrasterende beschrijvingen om een schijnbare tegenstelling. Hij stelt dat er een fundamentele psychische solidariteit bestaat tussen het leven op het werk en het leven daarbuiten. Gezondheid en ziekte zijn daarbij niet noodzakelijk een en hetzelfde continuüm, maar twee kwalitatief en objectief verschillende sets. Idealiter wordt het begrijpen van een decompensatie op het werk dan ook het best gediend met zowel een beschrijving van ziekteprocessen als van heilzame processen. In de kliniek is daarom de combinatie van kennis op het vlak van gezondheid en op het vlak van ziekte aangewezen om tot een optimale therapeutische effectiviteit te komen. Wie op de eigen werkvloer uitgenodigd wordt voor opleidingen en/of preventieve acties rond werk-gerelateerde stress of burn-out krijgt meestal een vooral gedrags-therapeutisch relaas te horen. Het moet zijn omdat er vanuit deze invalshoek meer onderzocht en gepubliceerd wordt dat human resources managers zich vooral door dit verhaal laten inspireren. Ik zie hierin voor onderzoekers en/of klinici een uitdaging om vanuit psychoanalytische invalshoek bijdragen te doen die zowel een verbreding als een verdieping van inzichten kunnen betekenen voor de manier waarop de wisselwerking tussen werk en psychopathologie op de werkvloer concreet vorm kan krijgen. Dejours levert daartoe alvast een goede aanzet ook al blijft hij soms erg abstract en komt de vertaling naar de klinische praktijk niet altijd goed uit de verf.

Tijgers en tanks

Bion verfilmd

Bespreking van

Meg Harris Williams (2016). *The becoming room — Filming Bion's 'A memoir of the future'*. Londen: Karnac Books. ISBN 978 1 78220 3841, 193 pp., £ 23,60

LUT DE RIJDT

The Becoming room is een boek door Meg Harris Williams, Kumar Shahani, een Indiase artfilmregisseur, en Donald Meltzer, die stierf in 2004. Centraal hierin staat het experiment om Bions laatste werk, *A memoir of the future* (1975-1979), te verfilmen. In deze roman, die een vrije bewerking is van zijn levenservaringen, wil Bion de lezer op een artistieke manier in contact brengen met de essentie van zijn concepten, het O. 'Non artistic methods are less accurate than those used by artists' (p. 110). De titel *The becoming room* verwijst enerzijds naar een gedachte die Bion zeer dierbaar is, namelijk 'eternal becoming', het blijvend in wording zijn, en anderzijds naar de 'cutting room', de productiestudio van de filmers.

Zowel de late Bion als het filmproject stootten op veel weerstand in Britse kleiniaanse kringen. De film die in 1983 in India gedraaid werd is omwille van gebrek aan financiële steun (Harris spreekt over financial betrayal) nooit afgemaakt en is ondertussen ook verloren gegaan. Er zijn enkel nog videobeelden bewaard. Het project is een voorbeeld van 'eternal becoming'. Het werd dankzij de Roland Harris Educational Trust opnieuw opgestart en als voorliggend boek uitgegeven. Naast het filmscript bevat het boek een gedicht voor de Ayah, een playscript voor de vader en de excellente studie van Donald Meltzer over *A memoir of the future*. De videobeelden zijn op het e-book te bekijken.